

meris de alma Roma benemeritus, clericus romani decus atque jubar. Cum iste in Liberiana Basilica de immaculato Deiparæ Conceptu parneyricam haberet orationem, nostram sententiam diserte proclamat.

Et alia nobis velut innumera praesto sunt monumenta scriptorum, quæ indubiam faciunt de Assumptione Deiparæ fidem, quæque consulto præterimus, ne fastidio benevolum lectorem prosequamur, ne nostrum exiguum venditemus ingenium, nostramque prædicemus humilem eruditionem. Tanta quippe veritatis luce perfunditur Assumptio Virginis, ut in eam ecclesiæ omnes omniumque singuli doctores atque pastores ecclesiarum velut unius solis radii, ejusdem fontis rivuli, ipsius arboris rami cum Ecclesia Romana, in qua non potest fides sentire defectum, cumque ter beatissimo Petro, qui est petra et crepido catholicæ Ecclesiæ, cunctis labentibus temporibus unanimi consensione conspiraverint.

"conseguenza della colpa di origine, o di attuali peccati. Orsù: fuor di ogni dubbio, anzi fede essendo oggimai l'uno pel Tridentino Concilio, l'altro per la recente definizione, che Maria nè di colpa attuale si fu mai rea, nè dall'originale reato mai lesa; e come non vagheggiare un bel giorno, in cui, quando che sia, e nuovo onore si aggiunga alla ferale storia de' suoi patimenti nel corso del rivero, e nuovo onore soprattutto alla cara credenza, che morta la narra per puro slancio di carità, incorrotta nella sua tomba di fiori, anticipatole il più giocondo risorgimento, e fra le angeliche melodie levata carne ed anima in paradiso? Certo è che come Davide contemplando in ispirito la sua detta nipote, incontro le metteva l'augurio che Iddio la custodirebbe nell'ingresso e nell'uscita: Domini custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc et usque in seculum; così di secolo in secolo quasi uguale crebbe ne' cattolici popoli la

Caput VI.

Ecclesia latino-græco-historiographa, nec non cardinalitia et academica.

4. Theologia et Historia ecclesiastica easdem propemodum veritates docent et tradunt, eo tamen discrimine, ut per Theologiam ordine scientifico, et per Historiam ordine chronologico dogmatum canonumque codex evolvatur. Theologia ab Ecclesiæ auctoritate quæ omnem nobis suppeditat veritatem, *potum vitæ*, et Historia ex Deo Creante qui cunctis profecto veritatibus eminet, auspiciatur. Exinde fit, ut hæc theologica lucubratio maiorem firmitatem maioremque lucem ab Historiographia mutuetur et imbibat. Ecclesiastici siquidem sacræ Historiæ tractatores rimas ac latebras, ut ita loquar, catholicæ antiquitatis diligenter investigarunt: id caput ea propter adjungimus, ut, re diligenter excussa et veteribus sæculorum labentium monumentis penitus explorata, cuilibet clarius constare queat

"pietà verso l'immacolato Concepimento e verso l'Assunzione di Maria Vergine. Quasi ad un tempo ne veggiamo indotta fra i Greci la Festa, quasi uguali nell'antichità, nel nome, nel numero, nell'autorità l'esplicite testimonianze, e fino in ciò reggerne la parità, che l'empio Launoio non fu osò levarsi contro l'universale credenza dell'Assunzione, senza ugualmente (e ben per altro spirito che le antiche emulazioni di scuole) osteggiare l'immacolato Concepimento. Il tipo stesso di quella donna che appare ne' cieli, e di sol si veste, e monta la luna, e cinge le stelle, e dal venefico serpe non resta contaminata, ma palpitante al più sel vede, lo calpesta e passa; questo tipo non esprime ad un tempo il mistero della sua origine, e quello della sua immortale glorificazione? Il dì anniversario della dogmatica definizione sull'immacolato Concepimento, sermone detto nella Patriarcale Basilica Liberiana.

PARS PRIMA

89

Assumptio. Hæc tamen prælibantes, nullatenus assentimur Doëllingerio qui germanica jactantia plenus et magnus velut Historiæ cultor obganniebat: *Totum erit historia, et theologia futurorum temporum erit theologia historica* (1). Recete! bene!! pulcre!!! Alterius proinde sentientes breviter voluntam et auscultemus *magistrum vitæ*, Historiam.

2. Eusebius, Cæsareæ in Palæstina episcopus, ob singularem cum Pamphylo dulcissimam amicitiam cognomine Pamphylus appellatus, omnium historiographorum nobile ducit agmen. Sæc. 3° passim a scriptoribus recensetur, licet ann. 338 naturæ concesserit. Ad argumentum itaque nostrum is opportune testatur: « *Maria Virgo Jesu Christi mater ad Filium in caelo assumitur, ut quidam sibi fuisse revelatum scribunt* (2). » Nequaquam hæc recitata verba respiciunt animæ dumtaxat Assumptionem; ut id enim potuisset agnosciri, nulla penitus requirebatur revelatio, tum propter meritorum cumulum tum propter altissimam Dei parentis dignitatem: hinc, ut scite monet Baronius, illa memorata verba perpendens, Assumptionem Virginis in anima et corpore significare maluit Eusebius. Et in additamentis quibus Hieronymus illustravit ac perfecit Eusebii Chronicon, eadem nuper recitata verba referuntur; quare Mabillonius: « *Certum est hoc loco significari ipsius depositionem seu assumptionem* (3). » Heic tamen animadvertis velim, Eu-

(1) Cf. Barth. D'Avanzo in aureo libello cui titulus: *Döllinger e la sua Diclarazione*, c. I, n. 1.

(2) Chron. lib. II ad ann. 48.

sebium præcedentium sæculorum fidem magna et solerti cura retulisse; quum innumera suo sæculo vetustiora scripta congesserit. Quo fit, ut veritas Assumptionis ad ipsa rei christianæ primordia micanti sua luce pertingat.

Post Eusebium primum sibi locum vindicat Nicephorus Callixtus, græcorum historicus, CP. patriarcha, doctrina et sanctimonia prædictus, qui ad perennem beatorum vitam an. 828 migravit. Ad nostram ipse rem præclarissimum edidit testimonium: « *Ubi ad Gethsemani perventum est sepulturam,* » historiographus noster ait, « *illa quidem Filium imitata traditur; per illum autem ad divina tabernacula, ad ipsum scilicet paradisum, ubi et vitæ arbor consita est, ratione ea quam qui hanc fecit Deus novit, transfertur* (4). » Notandum verba *Deus novit* ad illa dumtaxat adminicula quæ singularem triumphum comitata sunt referri, nequaquam vero ad rei vel facti existentiam, ita ut illud minuant aut in dubium vertant. Eo vel magis quod Nicephorus eodem in loco satis aperte deprompsit, « *Dei Genitricem incorruptibili corpore surrexisse.* » Et alibi, solerter iis traditis quæ de Virginis Assumptione memorabantur ævo suo, constantique traditione posterum fidei mandabantur, addit: « *Quod vero divinum hoc Dei Genitricis corpus resurrecturum fuerat, propheta David dixerat: Surge, Domine, in requiem tuam tu et arca sanctificationis tuæ* (5). »

Michael Glycas, gravis ecclesiæ græ-

(3) Liturg. Gallic. lib. II, pag. 118.

(4) Eccles. Hist. lib. I, cap. XIII.

(5) Eccles. Hist. lib. II, cc. XII et XIII. — Ibidem

cæ historicus, sacrarumque rerum peritissimus, quem nonnulli sicutum, nonnulli vero melius constantinopolitanum e gente Gliceto dicunt, juxta alios XII vel XIII saeculo floruit, juxta alios autem XIV vel etiam XV ævo inclinavit, nostram sententiam historice tradit. Non est nostrum tantas componere lites, sed ejus potius hac super re mentem assequi. Hæc speciminis gratia: « Tametsi Virgo Mater naturæ legibus fuit obnoxia, tametsi mortem degustavit, tametsi ut homo in sepulcro est deposita; naturæ tamen fines atque terminos superavit et excessit; neque sepulerum, neque mortalitas eam in potestate sua retinere potuit. Nam et ipsa de sepulcro resurrexit, prorsus uti Filius ejus, idemque Deus etiam fecerat, solis sepulcralibus exuviis in monumento relictis(1). » In epistola ejusdem græci historici ad Alypium monachum, in qua et Andreæ cretensis et Cosmæ hymnographi auctoritatem depromit, psychosomatica Deiparentis Assumptio magis magisque declaratur.

3. Neque silentio præterire fas est illam quam vulgo dictitant *Historiam Euthymianam*. Hæc nil aliud est quam biographia cuiusdam Euthymii ex Palestina archimandritæ, qui vixit circa tempus Concilii chalcedonensis, et Juvenalis jerosolymorum patriarchæ. In illa porro historia hæc præcipue memorantur: « Superius commemoratum est quemadmodum S. Pulcheria Christo in urbe Constantinopolitana plures construxit ecclesias. Harum autem una est ea, quæ in Blachernis

cc. XIV et XV reperitur Orat. Juvenalis episc. Jerosol. habita in Conc. Chalced. 451 coram Mar-

ædificata est primis annis imperii Marciani divæ memoriae. Cum igitur celeberrimæ ac sanctissimæ Dei genitrici, perpetuaeque Virgini Mariæ venerandam ædem illic extruxissent, atque omnibus ornamentis illustrassent, sanctissimum, quodque Deum suscepisset, corpus conquirebant, accitoque Juvenali jerosolymorum Archiepiscopo ac Palæstinæ Episcopis qui tum ob concilium Chalcedone coactum in imperiali urbe versabantur, his eos verbis alloquuntur: *Jerosolymis principem et eximiam Dei genitricis ac perpetuae Virginis Mariæ ecclesiam esse audimus in eo loco, qui Gethsemane vocatur, ubi corpus ipsius, quod vitam tulit, in loculo conditum est.* Placet itaque has reliquias huc afferri, ut imperatrici huic urbi præsidio sint. Excipiens autem hunc sermonem Juvenalis, in hæc verba respondit: *Etsi quæ in sanctæ Dei genitricis Mariæ morte contigerunt, sacrae divinitus inspiratae scripturæ monumentis minime prodita sint, tamen ex prisca ac verissima traditione hoc accepimus, quod gloriosi ipsius obitus tempore sancti omnes apostoli, qui gentilium salutis causa terrarum orbem peragrabant, temporis momento per altum abrepti in Jerusalem convenerunt, ibique cum essent, angelica ipsis visio contigit, divinusque præstantiorum virtutum cantus auditus est; sicque cum divina ac cælesti gloria in manus Dei animam sanctam commendavit: ejus autem corpus, quod Deum suscepérat, cum angelico et apostolico cantu fu-*

cian. et Pulcher. impp., in qua Virg. Assumptio sat superque declaratur. (1) Annal. Pars III.

nere elatum apud Gethsemanem in loculo conditum est. Quo quidem in loco Angeli totos tres dies choros agere atque canere non destiterunt. Cum autem ipsi exactis tribus diebus canendi finem fecissent; Apostoli qui aderant, propterea quod unus ex ipsis, Thomas nimirum qui funeri non interfuerat, post tertium diem veniens, corpus illud, quod Deum suscepérat, adorare cupiebat, tumulum aperuerunt, ac sacratissimum quidem illud corpus haudquaquam invenire potuerunt: cum autem jacentia tantum ipsius linæa reperissent, atque ex iis inenarrabili quadam suavitate perfusi fuissent, loculum clauerunt, atque mysterii illius admiratione perculti hoc solum secum reputare poterant, quod Deus Verbum ac gloriæ Dominus, qui in persona propria carnem ex ea induere ac fieri homo voluerat, idem etiam post discessum e vita immaculatum ac spurcitie expers ejus corpus incorruptibilitate ac translatione ante communem et generalem resurrectionem honestare voluisse. Aderant porro tum una cum Apostolis sanctissimus apostolus ac primus Ephesiorum Episcopus Timotheus, et Dionysius Areopagita, quemadmodum ipsemet magnus Dionysius ad beatum Hierotheum, qui ipse tunc aderat, in libris, quos ad prædictum apostolum Timotheum elaboravit, testatur... Quæcum imperatores audissent ab Archiepiscopo Juvenali, convenerunt ut sanctus ille loculus una cum gloriosissimæ ac sanctissimæ Dei genitricis vestimentis, quæ in eo posita erant, ad se tuto mitterentur. Quod cum con-

(1) Hist. Euthym. lib. III, cap. 40.

tigisset, eum in veneranda æde sanctæ Dei matris, quæ in Blachernis extorta erat, considerunt, atque hæc ad hunc modum se habuerunt (1). » Sunt qui a Cyrillo quodam monacho e Saba, demortuo an. 531 historiam hanc exaratam putant, aliis vero illam Euthymio Zigabene mediæ ævi scriptori tribuere placuit. Imo subdit P. Le Quien: *Marcianum et Pulcheriam certiores factos esse a Juvenali Patriarcha jerosolymitano de Deiparae Virginis assumptione neutiquam ausim inficiari, uti nec affirmare* (2). Quicquid tamen de hac critica concertatione quisque sentire valeat, est citra omnem dubitationis aleam, memoratam historiam euthymianam magno fuisse apud veteres in pretio, saltem uti vetustissimum ecclesiæ græcæ historicum monumentum.

Obvolvimus silentio alias graves historiographos græcanicos eodem ferme modo pro Virginis Assumptione loquentes, uti Socratem et Sozomenum qui sæc. 5° Ecclesiæ historiam scripserunt, nec non Simeonem Metaphrasten qui sæc. 10° *Hagiologiam* seu vitam sanctorum confecit, et alios innumeros quolibet eruditiorum generi pollentes.

4. A græcis nequaquam ab ludunt historici latini. Æterni sane nominis scriptor Cæsar Baronius S. R. E. Cardinalis, cum res ecclesiasticas accuratissime descripserit, et ex infinitis propemodum historiographis qui per duodecim sæcula res gestas in Ecclesia diligenter notarunt, regula sanæ critices omnia christianæ pietatis vetusta documenta tradiderit, rem nostram

(2) Pag. 879 tom. sec. Damas. op.

pluribus in locis testatur: « In quam sententiam, » inquit, « cum Patres omnes, qui ea de re egerunt, aequo conspirent, et scholasticorum classis pariter consentiat, nullus remanet dubitandi de ea locus, adeo ut perficiatae frontis et procacis sit animi indicium Ecclesiae universalis usui et tot Patrum sententiis non acquiescere, maximeque his omnibus contradicere (1). » Atque mox infallibili Ecclesiae consensione sententiam nostram sequutus, inquit: « Sicut tamen ex græcorum quam latinorum (per paucis exceptis qui epistola Hieronymi decepti sunt) assertione, ita etiam ex romanæ Ecclesiae usu recepto, firmiter constanterque asserimus ac profitemur, ipsam Ss. Dei Genitricem Mariam unam sacramissimum illo corpore quo impartita est Deo carnem, in cælum esse receptam. » Et redditæ post hac tanti privilegii ratione, rursus: « Quod quidem haud adeo mirum vel novum videri debet; nam si cætera in illam collata pensentur beneficia, hoc levius censendum videatur, quod et aliis plurimis constat fuisse divina liberalitate concessum. Quod si, Christo resurgentे ex mortuis, multa subinde, ut ait Evangelista, *Sanctorum corpora surrexerunt et introierunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis, quos penetrans ille cælum duxit secum in altum, captivam*, ut est apud Paulum, *ducens captivitatem; quid, inquam, tam mirum, tam novum, ut matri concessum sit, quod com-* pluribus servis constat fuisse tributum? Sunt et aliæ innumeræ rationes, imo et sanctorum oracula propheta-

(1) *Annal.* ad ann. Chr. 48, n. 24.

rum, quæ non solum id suadent, sed et affirmare compellunt, quæ cum aliis pluribus sint recensita, in illis diutius non immorabitur. » Et ut alia pene innumera documenta quæ ex ipsis *Annalibus* eruuntur, omittam, ipsem clariss. Baronius expendens quo ætatis anno inclita Jesu Mater placido transitu ex hac luce migraverit, scribit: « Hactenus de assumptione Dei Genitricis Mariæ, quam quidem non sic recensuimus hoc anno, quasi affirmare velimus hoc ipso anno esse defunctam, et in cælum assumptam, sed quod hoc anno ponatur ab Eusebio, nobisque quonam anno certe decesserit, sit inexploratum (2). » Et ibidem in Adonem et Usuardum excanduit, quum in suis Martyrologiis non recte senserint de Virginis Assumptione, nec non mente divi Epiphani qui ejus mortem in dubium quasi vertebat, blanda ratione (more suo) interpretata, et recensitis, perensis libratisque momentis circa locum, ubi contumulata B. Virgo fuit, magna veterinarum traditionum caterva suffultus Marianam Assumptionem in anima et corpore disertis conceptisque verbis fatetur et tradit. Et alio in loco apertius mentem suam pandens, inquit: « Dei Ecclesia propensior in eam partem videtur, ut una cum corpore (B. M. V.) assumpta sit in cælum. Nam in hujus diei celebritate illas sanctorum Patrum homilias legendas tradit, quibus ea de assumptione affirmantur (3). » Hæc Annalium ecclesiasticorum parens, Congreg. Oratorii presbyter.

(2) *Ad ann. 48.*

(3) In not. ad *Martyrol.*, die xv Aug.

Natalem Alexandrum de universa sacra et ecclesiastica historia quam optime meritum, utut sententiae nostræ non omnino subscribentem, et hac in re Launojo quasi faventem, commemoramus post Baronium, qui tamen veritatis nitore percusus, re-latis scriptoribus accedit, ita ut hæc dicere faterique cogatur: « Non cogit itaque ejus, Nicephori scilicet, testimonium, ut opinionem de assumptione corporea beatæ Virginis, ecclesiastici dogmatis loco habeamus: quamvis eam ut piam ac congruis rationibus longe probabiliorem amplectemur, quia ut talem amplectitur Ecclesia, imo nunc temeritatis notam non effugeret, qui de illa dubitaret (1). » At dein scholio 1° antea dictorum fortassis immemor, tradiderat enim, *Billiodum piam sententiam gravissimis momentis adstruere*, addit: « Operum meorum religiosi censure hanc in indiculo suo propositionem notarunt. Non est certum de fide apud veteres Patres beatam Virginem corpore assumptam esse in cælum. Respondeo: Id a me non leviter assertum, sed Iculentis ac disertis testimoniis confirmatum est, quo de corpore B. Virginis in cælos assumptione dubitarunt. » Quibusdam deinde Launoi argumentis recitatis, iterum palinodiam canit et concludit: « Cæterum pietatis officio non defui, nec dubitavi, aut in dubium revocare posse censui, num Deipara redivivo corpore in cælum assumpta sit, quin imo eam sententiam omnino amplectendam esse dixi ut piam et congruis rationibus longe probabiliorem, quam

(1) *Hist. Eccl.* lib. II, cc. XXI, XXII, XXIII.

(2) *De fid. Disp.* xc, num. 119.

et talem amplectitur Ecclesia; adeo ut temeritatis notam non effugeret, qui de illa dubitaret. Nam et *ecclesiasticam* de corpore Deiparae in cælos assumptione sententiam asserui. » Mox argumentis ex veteri gallico seu gothicò missali desumptis, inquit: « Quod autem dixi, in dubium revocari non debere corpoream Deiparae Virginis in cælum assumptionem, quamvis dogma fidei non sit. » Heic tamen scite monendum cum Lugo putamus: « *to probabiliorem* non accipiendum juxta grammaticam, si enim propositio assumptionis corporeæ esset probabilius, quomodo opposita multanda esset temeritatis nota (2)? »

Nec facere possum, quin commorem abb. Rohrbacher qui nuper in Germania floruit. Universam iste catholice Ecclesiae historiam scribens, tum Occidentis cum Orientis ac præcipue ierosolymorum ecclesiarum traditionibus accuratissime collectis, corpoream Deiparentis in cælum elationem firmiter constanterque saniorem potioremque partem fateri concludit. Hæc tantummodo per pauca sed aurea verba promamus: « Major pars omnium auctoritatum in Ecclesia profecto reperitur, quacum Jesus Christus usque ad consummationem sæculi futurum esse spondit, et quacum Spiritus sanctus manet in æternum, ita ut spiritus Ecclesiae sit spiritus Dei. Porro sancta Dei Ecclesia, et illa præsertim quæ magis pia vocatur, gloriosam atque corpoream sanctissimæ Matris Dei assumptionem universim credit universimque profitetur (3). »

(3) *Stor. Univ. della Chiesa Catt.* lib. XXVI, vol. II,

pag. 788, Torino 1869.

Jauerit quoque nuperimum historicum in medium proferre, Mich. Salzanum scilicet archiepiscopum in partibus infidelium, qui vestigis Augustini nostrorum temporum, immortalis nimirum Bossueti, fideliter insistens, sacram et politicam mire conjunxit historiam. Et optima sane ratione; cum una esse debeat historia, sacra videlicet: casus namque politici tot illius dumtaxat digressiones autemantur. Prælaudatus igitur auctor concordem omnium veterum historiographorum auctoritatem quasi referens, ingenue tradit: « Sub Neronis imperio, Virgo sanctissima Mater Dei in ephesina civitate supremum clausit diem, vel juxta alios Jerusalem; et paucos post dies, anima iterum candido suo corpori conjuncta ad ætherea regna migravit (1). »

S. Huc magni quoque facit cojusdam anonymi homilia quæ prout historia Virginis assumptæ in cathedrali parisiensi ecclesia quotannis legebatur, cum adhuc in breviario lectiones pseudo-Hieronymi essent insertæ. Inter alia hæc verba leguntur: « Quare audite, fratres mei, Augustinum dicentem, contra rationem nemo sobrius, contra Scripturam nemo Christianus, contra Ecclesiam nemo pacificus senserit. Scriptura dicit: Surge, Domine, in requiem tuam tu et arca sanctificationis tuæ. Surrexit Dominus non quoad divinitatem nec quoad animam, quæ nunquam cecidit, et postea surrexit. Similiter arca sancta, idest plena rebus sanctis, Maria etiam

(1) Corso di Stor. Ecol. dalla Creazione del mondo sino a' giorni nostri, comparata con la storia politica de' tempi, vol. II, cap. 15 sulle cose dell'impero.

ut Filius in eo resurrexit corpore et anima (2). »

Ulterius eadem veritas optime probatur ex vacuo sepulcro B. Virginis, de quo penes historicos tum græcos tum latinos plura memorantur. Sepulcrum Deiparæ duravit in villa Gethsemani, in valle Josaphat usque ad tempora Titi et Vespasiani, sub quorum imperio Jerusalem eversa, omnis Judæa vastata, omnisque Iudei sancti monumenti memoria apud christianos oblita fuit, adeo ut quo loco situm fuerit B. Mariæ sepulcrum, diu fuit ignoratum. Hinc D. Hieronymus cum recenseat (ep. 27) ss. patriarcharum et prophetarum monumenta quæ suo tempore cognoscabantur, quæque magno pietatis affectu S. Paula visitabat, Marianii sepulcri non meminit, tanquam rei penitus oblita. Postea divino plane nutu id sepulcrum revelatum fuit. Brocardus dominicanus in descriptione terræ sanctæ hoc sepulcrum memorat, quod etiam oculis suis usurpavit, narratque suo tempore sic aliorum ædificiorum ruinis fuisse opertum, ut ad illud per sexaginta gradus descendere fuerit necessum. Et ven. Beda de locis sanctis scribit, id suo tempore vacuum fuisse monstratum, hodieque ad loca sancta in Palæstinam peregrinantibus excisum in petra ostenditur, quemadmodum ii qui pietatis ergo Jerosolymam proficiuntur, ingenue narrant. Unde quod olim angelus de resurrectione Domini ad mulieres dixit apud Hieronymum: *Venite et videte locum ubi*

(2) Confer Jacob. Gaudin in op. cui titulus: *Assumptio Mariæ Virginis vindicata.*

positus erat. Ut si meis verbis non creditis, vacuo credatis sepulcro, id ego haereticis quoque dicam: venite, increduli, et videte locum ubi posita erat Virgo Deipara; ut si meis verbis non creditis, vacuo credatis sepulcro. Id adeo sine cujuspam dubitatione certissimum est, ut si fideles ubi hodie almæ Dei Genitricis exuvias venerentur, sciscitamur, ea nos responsione, ut olim angeli corpus Jesu mulieres ad monumentum requirentes, dimittent: Surrexit, non est hic (1).

Præterea: multas quidem laudes, encomia multa legimus in sepulcrum B. Virg. Mariæ. Locus ille veluti sanctus prædicatur, et urbs jerosolymitana tanto ditata monumento summis extollitur plausibus; nulla vero de

(1) Matth. xxviii, 6.

(2) Fascicolo 20 luglio 1869. Ibi auctor G. de Luca, p. 8, in calce ait: « Chiediamo a' nostri lettori di riflettere sulla forza del nostro argomento. In vero la testimonianza del fatto dell'Assunzione di M. Ss. in corpo ed anima può essere considerata o come una storia propriamente detta, o come una pia tradizione, o come una dottrina insegnata dalla Chiesa. Or dato ancora che come verità storica non potesse dimostrarsi apoditticamente; come una pia tradizione gode tale grado di morale certezza, da non potersi rivocare in dubbio da qualunque sano critico. Pia tradizione in fatti dicesi quella dottrina, quella storia o fatto singolare, quella consuetudine, che riposa sugli animi degli uomini, e che da uno all'altro si è trasmessa; in qualunque modo ciò sia avvenuto, sia per mezzo delle pitture, o per mezzo di qualunque altro monumento, sempre però non scritto da principio. Coteste pia tradizioni stanno in mezzo tra quelle che da teologi di consi divine, apostoliche ed anche ecclesiastiche, e le tradizioni così dette volgari le quali spesso contengono cose non gradevoli alla pietà e contro la stessa legge di Dio. Ormai è canone ricevuto da tutti i sani critici che è autentica quella pia tradizione la quale si versa intorno ad un celebre avvenimento, e che potuta esser conosciuta da contemporanei, e da coloro che all'avvenimento

corpo in eodem sepulcro deposito laus est. Quinimo luculenter in quibusdam locis liturgicis ecclesiae græcae sepulcrum illud tanta venerazione recolendum esse dicitur, eo quod olim Virgineum corpus triduo meruerit excipere.

Pro coronide libet inserere catholicas ephemeras quæ nostrorum temporum historiæ vocari quodammodo possunt. Tres præcipuas laudare sufficiat, illam nempe cui titulus: *La Scienza e la Fede* (2), philosophica et theologica doctrina sat superque pollentem; illam inscriptam: *Unità Cattolica* (3), quæ tam strenue prælia Domini dicunt; illam denique nuncupatam: *Civiltà Cattolica* (4), quæ omnium ephemeredum princeps sacram exhibet

stesso successero, subitamente si propagò. E stimasi tanto più autentica qualora niuno bene temporale sia alla società provenuto, e quando i vicini a cui spettava contraddirlo, l'accettarono di buon viso. Ora l'Assunzione corporea di Maria deve essere assolutamente annoverata tra il numero delle pia tradizioni, come apparirà dal progresso del nostro lavoro; e per questo lato è certissima. Sebbene, quanto a noi stimiamo che non pure una pia tradizione, ma una dottrina della Chiesa debba ritenersi. Et inferius pag. 13 addit: « Supporre ciò (quod Assumptionis corporeæ cultus ab Ecclesia propositus sit falsus) sarebbe empietà, l'asserrarlo bestemmia. Ed in tale scoglio inciamperebbe colui che temerario ardisse, non diciam negare, ma solo muovere dubbio intorno alla realtà dell'Assunzione corporea di Maria. Noi l'affermiamo dietro la unanime sentenza de' teologi, che si accordano nel chiamar temerario e sposetto d'eresia, stoltamente gonfo della sua scienza, petulante, blasfemo, colui che impugnasse codesta verità. »

(3) Confer additamenta (vulgo supplementi), in eis namque scripta sunt eorum nomina, qui Petri Cathedræ obolum jugiter mittunt, et simili pientissimam dogmaticam B. V. Assumptionis corporeæ definitionem medullitus efflagitant.

(4) Serie vii, vol. vii, n. 484. « Pare che in Roma e altrove questo argomento vada destando mag-